

ANGYAL DEZSŐ ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA*

GYÚRÓ FERENC

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Kertészeti Egyetem, Budapest

Angyal Dezső születésének 125. évfordulójára emlékezünk. Nagy történelmi korszakban élt (1852. aug. 30-án született és 1936. június 7-én hunyt el Budapesten), mely az egész emberiség, népünk, intézményünk tudományterületünk, a kertészeti termelés, tartósítás, táj- és kertépítészet fejlődésére, de Angyal Dezső életére, munkásságára is alapvető hatással volt.

Tanulmányainak befejezése után a rumori uradalomban kapott 1869-ben gyakornoki állást. Itt csak rövid ideig dolgozott, mivel Entz Ferenc már 1870 végén meghívta a tanintézetbe segédtanárnak, amit mestere iránti tisztelettől áthatva örömmel elfogadott. 1871—82 között kisebb megszakítással a tanintézetben oktatott.

1882 szeptemberétől 1 évig a Tarcali Állami Vincellérképző Intézetbe helyezték át, majd ismét a tanintézetben dolgozott Rudinai Molnár István mellett.

1887-ben a keszthelyi Gazdasági Tanintézetben Villási Pál főkertész helyettesének nevezték ki. Az itt eltöltött 9 hónapi eredményes szolgálat után ismét visszarendelték a budai tanintézetbe. A sok áthelyezés után 1888. szeptember 1-én a Vallás- és Közoktatási Minisztérium felügyelete alá tartozó Budapesti Állami Polgáriskolai Tanítóképzőben vállalt állást, mint rendes tanár. A kertészeti természetést tanította és az iskola gazdaságát irányította. Közben pedagógiai tanulmányokat folytatott, melynek nagy hasznát vette a későbbi oktatói munkája során.

A Budapesti Állami Vincellérképezdebe 1891 tavaszán hívták vissza, kinevezték rendes tanárnak és igazgatóhelyettesnek. Ettől kezdve nyugállományba vonulásáig töretlen lendülettel dolgozott egyetemünk jogelődjének felsőfokú oktatási intézményé történő fejlesztésén.

1897. január 1-én nevezték ki a tanintézet igazgatójának. Ezt a tisztséget 22 évig töltötte, be és 50 éves szolgálat után, 1919. január 31-én ment nyugdíjba. Nyugállományba vonulása után irodalmi munkásságát tovább folytatta.

* Az MTA Agrártudományok Osztálya Kertészeti Bizottsága és a Kertészeti Egyetem Tanácsának 1977. november 9-én rendezett emlékülésén elhangzott előadás rövidített szövege

Erre annál is inkább nagy szüksége volt, mert a haladó szellemű, kiváló szakembernek a fehér terror ellenforradalmi korszakában az igen alacsony nyugdíjából nyomorognia kellett.

*Angyal Dezső munkásságának szerepe
a Kertészeti Egyetem megalapozásában, fejlesztésében*

Angyal Dezső élete, tevékenysége összekapcsolódott intézményünk, a magyar kertészeti termesztés és tartósítás, az oktatás és kutatás megalapozásának, kialakításának történetével.

Az első önálló kertészeti oktatási intézményt — intézményünk jogelődjét — Dr. Entz Ferenc 1853-ban létesítette Haszonkertészeket Képző Gyakorlati Tanintézet néven. Angyal Dezső 1871-ben kezdte meg Entz Ferenc mellett oktatói tevékenységét. Első jelentősebb munkája volt az intézet 500 fajtából álló szőlőgyűjteményének tanulmányozása és leírása. Ekkor kezdte meg a pomológiai megfigyeléseit is, s ebben a tudományterületben terebélyesedett ki sokoldalú alkotó készsége. Entz Ferenc 1869-ben indította Somsich Pállal a Borászati füzeteket, melynek tényleges, majd egyedüli szerkesztője ő volt. A Borászati füzetek, mely 1874-től Borászati Lapok néven jelent meg, abban az időben egyik legjelentősebb szaklap volt. A lap technikai szerkesztése Angyal Dezső feladata volt, ami sok munkát adott a fiatal szakembernek, de örömmel végezte, mert a munkakapcsolat alapján igazi barátság alakult ki mesterével, Entz Ferencel, akitől a szerkesztést és a kiváló olvasmányos íráskészséget is megtanulta. Entz Ferenc látása fokozatosan gyengült, ezért cikkeit Angyal Dezsőnek diktálta, aki nyomdakész állapotba öntötte.

Entz Ferenc a Tanintézetben Angyal Dezsővel közösen számos tanfolyamot szervezett, melyek igen látogatottak voltak. Ezeken a tanfolyamokon neves személyiségek, írók és államférfiak is részt vettek egy-egy alkalommal, többek között Deák Ferenc, Csengeri Antal, Eötvös József és Jókai Mór is.

Angyal Dezső ennek a korszaknak is kiemelkedő egyénisége volt. Rudinai Molnár Istvánnal közösen a kor követelményeinek megfelelően a tanintézeti oktatásba új tantárgyakat vezetett be. Angyal Dezső tantárgyai a helyesírás és nyelvtan, a gazdasági terményrajz (kőzettan, talajtan, állattan és növénytan), gyümölcskertészet, konyha- és virágkertészet. Ekkor ismerkedett meg a gyümölcsstermesztési pomológia mellett Angyal a zöldségtermesztéssel is. Ebben az időszakban jelentek meg zöldségtermesztési cikkei a Gyümölcsészeti és Konyhakertészeti Lapokban, és számos egyéb szaklapban.

Az intézmény 1878-ban költözött át a Gellérthegyre, a mai Ménesi útra. Ennek is 1978-ban ünnepeljük centenáriumát. Molnár István és Angyal Dezső tervei szerint új, korszerű tankertészetet létesítettek.

Molnár István és Angyal Dezső így rakták le az oktatás, kutatás és termelésfejlesztés alapjait 100 évvel ezelőtt.

Az állam 1888 végén vette át az országos Vincellérképző Intézetet az Országos Magyar Gazdasági Egyesülettől, és az akkori Földművelési, Ipar és Kereskedelmi Minisztérium felügyelete alá helyezte.

Angyal Dezsőt 1891-ben nevezték ki a tanintézetbe rendes tanárnak és igazgatóhelyettesnek. Nagy lendülettel, ambícióval és hozzáértéssel szervezte a Vincellérképzőnek Kertészeti Tanintézetté fejlesztését.

Angyal Dezső a versailles-i és villvorde-i külföldi kertészeti oktatási intézetek mintájára készítette el a tanintézet szervezeti szabályzatának és oktatási programjának tervezetét, melyet 1894. április 30-án hagytak jóvá az illetékes szervek.

A Kertészeti Tanintézetet 1894. november 25-én ünnepélyesen nyitották meg. A tanintézet első igazgatója Rudinai Molnár István, igazgatóhelyettes Angyal Dezső volt.

1894-ben a kémia és a zöldség-gyümölcsfeldolgozás, tartósítás előadójának dr. Győry István gyógyszerészt, a növénytan és növényvédelem tanítására dr. Schilberszky Károly neves biológust nevezték ki rendes tanárokká.

Angyal Dezsőt 1897. január 1-én nevezték ki a tanintézet igazgatójának. 22 évi igazgatói működése során a Kertészeti Tanintézetet nemzetközileg is elismert felsőoktatási intézménnyé fejlesztette. A legkorszerűbb oktatási módszereket honosította meg. Hazánkban elsőnek vezette be a felsőoktatási intézmények közül a többszintes képzést. Az alsó szinten rövid kertészeti és feldolgozási tanfolyamokat, középszinten 1 éves kertészegédi oktatást, felső szinten 3 éves tanintézeti képzést szervezett meg. Az oktatás színvonalának emelése érdekében a természettudományos és általános műveltséget adó alapokra építette a kertészeti és ökonómiai oktatást, és a tanintézetben a komplex szemléletet igyekezett meghonosítani.

A Kertészeti Tanintézet oktatási programja jól mutatja Angyal Dezső korszerű szemléletét. A tananyag kibővült és az adott korszak színvonalát tükrözte, amint ezt az oktatott tárgyak alfabetikus sorrendben feltüntetett listája is mutatja: 1. ábrázoló mértan, 2. állattan, 3. dísznövénytermesztés, 4. éghajlat-tan, 5. földméréstan, 6. gyümölcsstermesztés, 7. gyümölcs- és szőlőhajtatás, 8. gyümölcsfajtaismeret (pomológia), 9. idegen nyelvű kertészeti műszavak (latin, görög, német, francia és angol nyelvek), 10. kereskedelmi számtan, 11. kereskedelmi levelezés, 12. kertészeti építészettan, 13. kertészeti gép- és eszköztan, 14. kertészeti technológia, (a) gyümölcs- és zöldségértékesítés; frissen, feldolgozott állapotban, b) borászat; borkészítés, borkezelés), 15. technológiai gyakorlatok, 16. kertészeti üzemtan, 17. kertművészet, 18. kerttervezés, 19. közgazdaságtan és jogismeret, 20. mezőgazdaságtan alapvonalai (állattenyésztés, növénytermesztés), 21. méhészet, 22. növénytan, 23. növénykórtan, 24. növénytani és növénykórtani gyakorlatok, 25. rajzolás, festés, 26. szám-

vitel, 27. szőlőmívelés, 28. szőlőfajta-ismeret (ampelographia), 29. talajtan és trágyázástan, 30. vegytan, 31. vegytani gyakorlatok, 32. virágkötészet és kertészeti díszítő művészet, 33. zöldségtermesztés, 34. zöldséghajtatás.

A tanintézetnek rendes, rendkívüli és időszakos hallgatói voltak. A rendes hallgatók felvételéhez gimnázium vagy reáliskola VI. osztályának sikeres, vagy polgári iskola VI. osztályának jeles eredményű elvégzése volt szükséges. A rendkívüli hallgatók korlátozott számban, miniszteri engedéllyel az egyes tantárgyak előadásait és gyakorlatait hallgathatták viszonylag magas tandíj ellenében (tárgyanként és félévenként 10 korona), vizsgakötelezettség nélkül. A rendkívüli hallgatók látogatási igazolványt kaptak. Az időszakos hallgatók rövid tanfolyamokon vettek részt.

Az 1917-18-as tanévtől kezdve nők is beiratkozhattak rendes hallgatónak a tanintézetbe.

A rendes hallgatók 1894—1908 között végbizonyítványt, 1908-as tanévtől képesítő vizsga után műkertészi oklevelet kaptak.

Az egyéves képzés 1894—1897 között kertmunkás, 1897—1910 között kertészsegéd bizonyítványt adott. 1910-től a kertészsegédképzést a bajai alsó fokú szakiskola vette át.

Angyal Dezső a munkatársait gondosan, körültekintően és jó érzékkel választotta meg. Többen közülük mint iskolaalapítók nemzetközi tekintélyre tettek szert. Munkatársai közül Ráde Károly, dr. Győri István, dr. Schilberszky Károly, Rerrich Béla, Lázár Ferenc, Mohácsy Mátyás, Buchta Győző, Petrányi Ferenc, dr. Rétly Antal, dr. Ballenegger Róbert, dr. Szabó Béla, Horn János, Velich István, Korponay Gyula és Füredi Jenő nevét kell megemlítenem.

Angyal Dezső a tanintézetben az oktatás tárgyi feltételeit magas színvonalra emelte. A gyümölcs, szőlő, dísznövény, zöldség fajtagyűjtemény, a gyümölcs-, zöldség- és szőlőültetvényeket, hajtató és szaporító növényházak, az arborétum, a díszkertészet, a technológiai zöldség és gyümölcsfeldolgozó üzem, a pincészet, az intézet gazdag eszköz- és anyagtára, az oktatási követelményeket magas szinten kielégítették, és egyben lehetővé tették a kutatási megfigyeléseket, a vizsgálatokat és a termelésfejlesztést is.

Angyal Dezső kezdeményezte a Budaörs-Kamaraerdei törzsgyümölcsös létesítését. Terveit 1898. március 11-én hagyta jóvá a minisztérium. A 35 ha-os törzsgyümölcsösben a törzsfák mellett faiskola, magiskola, valamint szőlőültetvény is volt. A törzsgyümölcsös a mostoha talaj és terepviszonyok ellenére az oktatást, kutatást és termelésfejlesztést több mint fél évszázadon át szolgáltatta. Ezzel a törzsgyümölcsösrel Angyal a módszeres fajtakutatás alapjait rakta le, és egyben kiváló lehetőséget adott a fenológiai megfigyelésekhez, és jó alapanyagot szolgáltatott a gyümölcsnemesítéshez. A törzsgyümölcsből évente 200—300 ezer szemzőhajtást és oltóvesszőt adtak át a természetőknek és faiskoláknak.

A tanintézetben 1898 májusában meteorológiai állomást létesítettek, melyet 1911-ben új műszerparkkal felszerelve II. osztályúvá fejlesztettek.

A zöldségtermesztés fejlesztésének meggyorsítására a tanintézetben Angyal Dezső támogatásával 1918. márciusában megszervezték a Magyar Állami Kertészeti Magkísérleti Állomást. Az Állomás célját így fogalmazták meg: „... elsősorban a konyhakerti magvak termesztését és forgalombahozatalát van hivatva támogatni és ellenőrizni olyan módon, hogy a hatóságok, valamint a termesztők és a magvakat forgalmazók részére laboratóriumi vizsgálatok és termesztési kísérleteket végez.”

A könyvtár nagy súllyal szerepelt Angyal Dezső fejlesztési munkájában. Molnár István a „Vincellérképezde Évkönyvé”-ben arról számol be, hogy az intézet szakkönyvállománya 1885-ben 102 kötet volt, ami 1919-re 3060 kötetre emelkedett, melyet 207 különböző hazai és külföldi folyóirat egészített ki.

Angyal Dezső kutatási, irodalmi munkássága, termelésfejlesztő- közéleti tevékenysége

Az ismeretszerzés és ismeretgazdálkodás főbb szakaszait Angyal Dezső is végigjárta, s minden szakaszban kiemelkedő eredményeket ért el. A szervezett iskolai képzés, az önképzés, a hazai termesztési eredmények megismerése, a külföldi tanulmányutak, a megfigyelések, kísérletek, a tapasztalatok, ismeretek átadása előadások, tanfolyamok, gyakorlati bemutatók, valamint az írásos publikációk útján és a közéleti tevékenység kapcsán fejlesztette a kertészeti oktatást és termelést.

Az előző fejezetben, ha vázlatosan is Angyal Dezső főbb életrajzi adatait, korát, intézményünk fejlődését, oktatás és termelésfejlesztő tevékenységét mutattam be.

A gimnáziumi alapképzés után beszédszintű német és francia nyelvtudással, kitűnő eredménnyel végezte el Entz Ferenc tanintézetét. Az elméleti alapképzését jó gyakorlati oktatással egészítették ki, s ezzel Angyal Dezső elméleti és gyakorlati tudását megalapozták.

Az üzemi termesztési gyakorlatok részben a horvátországi rumori uradalomban, részben a Tanintézet kertészetében, majd a tarcali Vincellérképezőben és Keszthelyen a Gazdasági Tanintézet tankertészetében Villási Pál mellett szerezte meg. A tarcali és a keszthelyi közel 1—1 éves szolgálatát, mint belföldi tanulmányutat hasznosította. Villási Pál neves gyümölcsstermesztő pomológiai gyűjteményének tanulmányozása egy életre szóló élményt, alapot adott további munkájához. Az állami polgári iskola és tanítóképző gazdaságának vezetése jó termesztési, szervezési tapasztalatokat nyújtott.

Az önképzését jó nyelvtudása kapcsán német, francia szakkönyvek és folyóiratok fordítása mellett a hazai szakirodalom rendszeres olvasásával, tanulmányozásával segítette elő. A pomológiai munkák és szacikkek különösen

érdekelték, de foglalkozott a kertészet többi területének tanulmányozásával is. Az önképzésnek az olvasás mellett kiváló formája és lehetősége volt mesterével, Entz Ferencsel történő beszélgetések, tanácskozások.

Ausztriában, Németországban, Franciaországban, Belgiumban, Angliában, Svájcban, Csehországban és Olaszországban tanulmányozta a kertészeti oktatást és természetét. A külföldi tanulmányutak mellett a külföldi kiállítások is (Párizs, Hamburg, Szentpétervár, Proszkau, Bréma) sok hasznos tapasztalatot adtak számára.

Angyal Dezsőt tekinthetjük a magyar kertészeti kutatás megalapozójának is. A kutatás szerepéről, jelentőségéről így ír: „Ha nem kapkodnánk folyton az idegen portékák után, ha szegényes kertészeti irodalmunk nem táplálkozna állandóan a külföldi irodalom emlőin, hanem önálló kutatások, megfigyelések és tapasztalatok alapján törtünk volna előre, meg vagyok győződve, hogy jóval fejlettebb, kiterjedtebb és jövedelmezőbb volna természetünk, mint amilyen”.

Angyal Dezső és munkatársainak, Győry Istvánnak, Ráde Károlynak és Schilberszky Károlynak a kutatási témái jelzik a módszeres kertészeti kutatás megindítását. A Kertészeti Tanintézetben 1894—1919 között a következő kutatási témákat vizsgálták:

A növények óriási és törpe növése, őszibarack-mandula fajhibridek, a Penicillium gomba alak- és élettana, a növények parthenokarpiája, a kajszifajták fagyállóképessége, gutaütése, új oltás és szaporításmódok a gyümölcs-termesztésben, a körtefajták összeférhetetlensége a birsalannyal, fenológiai megfigyelések, újabb gyümölcsfajták vizsgálata, a szőlőfajták fejlődése és érési ideje, áttelelő zöldségfélék és burgonya vizsgálata, dísnövényhajtatás, a szőlő virágainak hatása a bő termésre és a termés elrűgására, a szőlő trágyázása, a Győry-féle szeszfőzőkészülék teljesítményvizsgálata, a gyümölcsök hűtőházi eltarthatóságának módja és időtartama, tavaszi gyümölcsfagykár elleni védekezés fűtéssel, a Mikola-féle gombatermesztési módszer kipróbálása, a gyümölcsszedés és csomagolás, valamint gyümölcsanalizálási vizsgálatok.

A kutatási témák sokrétűsége is mutatja azt a lendületet, tudományos és termelésfejlesztési igényt, amelyek a kísérletek megindítását segítették, ösztönözték.

Angyal Dezső irodalmi munkásságát a szerkesztési munkával kezdte, előbb Entz Ferenc, majd később Rudinai Molnár István mellett. Több szaklapnak önálló rovatvezetője, majd szerkesztője. A „Gyümölcskertész” 1913-tól „Kertészet” címen mint hivatalos lap jelent meg. A „Gyümölcskertész”-t és a „Kertészet”-et a Tanintézetben szerkesztették. A „Kertészet”, mely a kertészet összes ágait felölelő szaklap volt, az alábbi szerkesztő bizottság szerkesztette: Angyal Dezső, Győry István, Schilberszky Károly és Szász Nándor.

Angyal Dezső publikációi 1871-től jelentek meg saját neve illetve Sikabonyi, Alföldi néven, valamint A és AD. betűjelek alatt. Legtöbb közleménye a Borászati Füzetek, Gyakorlati mezőgazda, Gyümölcsészeti és Konyhakerti

Füzetek, Gyümölcskertész, Kertészet, Kertészeti Lapok és a Magyar Gyümölcs szaklapokban jelent meg. Ezenkívül számos egyéb folyóiratban és napilapban is közölt cikkeket.

Publikációi jó áttekintést adnak munkásságáról, szemléletéről, felkészültségéről. Cikkei „Angyal Dezső kertészeti munkái” cím alatt 4 kötetben Mohácsy Mátyás gyűjtésében és sajtó alá rendezésében 1925—26-ban jelent meg. Az 1—2 kötet „Gyümölcsstermesztés” a 3. kötet „Zöldségstermesztés”, a 4. kötet a „Gyümölcsismeret (Pomológia)” témájú cikkeit tartalmazza. Publikációira, munkájára és írásaira egyaránt az alaposág volt jellemző. Jól példázta ezt „A körte gulafa metszése és nevelése” c. cikke, mely a Gyümölcskertész 1898-as évfolyamában 13 folytatásban minden részletkérdést megvilágítva 26 oldal terjedelemben írja le saját megfigyelései, vizsgálatai alapján.

Az utókor hálás lehet Angyal Dezsőnek a sokrétű szakmai tevékenységéért, mellyel az oktatást és a termesztést egyaránt segítette, és hű képet ad kora színvonaláról. De hálás lehet Mohácsy Mátyásnak is, aki ezt a hatalmas életművet összegyűjtötte, sajtó alá rendezte és kiadatta. Ezt a jó gyakorlatot napjainkban is fel kellene karolni kiemelkedő munkát végzett szakembereink életművének összegyűjtésében és kiadásában, mint ahogy Szovjetunióban Micsurin összegyűjtött munkáit, vagy Olaszországban Morettininek, a haladó gondolkodású professzornak cikkeit, tanulmányait, beszédeit tanítványai kiadatták.

Angyal Dezső cikkeit nagy gondal, igényesen, logikus szerkesztésben, de olvasmányosan, közérthetően írta meg. Nagy elődeinek, Entz Ferencnek és Bereczki Máténak stílusát, írásait tekintette követendőnek. Nagy tudását nem arisztokratikus göggel, hanem szerényen, világosan, magyarul, röviden, ha lehetett az idegen szavak, kifejezések mellőzésével adta át hallgatóinak, olvasóinak. Azt is őszintén megírta, ha bizonyos témában, vagy részletkérdésben még még nem voltak ismeretei. Az olvasó kérdéseire röviden, világosan válaszolt. A legegyszerűbb témáról is szívesen írt a sok elfoglaltsága, magas beosztása ellenére. Ez is mutatta a dolgozó emberek iránt érzett tiszteletét, megbecsülését.

Angyal Dezső munkásságát, nézeteit, termelésfejlesztő tevékenységét négy csoportra bontva értékelhetjük.

1. általános kertészeti témák,
2. szőlőstermesztés,
3. gyümölcsstermesztés, —
4. zöldségstermesztés — pomológia.

Általános kertészeti termelésfejlesztés

— Angyal Dezső elődeitől, Entz Ferencről természettudományos, Rudinai Molnár Istvántól közgazdaságtudományi szemléletet kapott. Ebből a két nézetből egy sajátos komplex szemléletet alakított ki, mely végig vezérelte munkájában.

— A kertészeti termesztés fejlesztésében a beruházásokban, a zöldség-gyümölcsfeldolgozásban, borászatban és a kertészeti termékek értékesítésében a társulást, a szövetkezést hirdette, mint egyedül járható utat. Az öntözéses termesztés is csak a szövetkezés útján valósulhat meg véleménye szerint éppúgy, mint a hűtőházak építése és a termékek forgalmazása.

— A hazai kertészeti termesztés fejlesztésével kertészeti termékek importjának csökkentését és export növelését szorgalmazta. Erről így írt: „... csakis úgy védekezhetünk minden téren az idegen behozatal ellen, sőt versenyképesek idegen piacokon csak úgy lehetünk, hogy szebbet, jobbat idejében termesztünk és tisztességes terménnyel és elfogadható árakkal jelenünk meg.”

— A specializáció, szakosodás előhírnöke volt. „Ne akarjon mindenki mindent termeszteni, mert ezáltal szétforgácsolódik az erő és tökéletességre a termesztés egyik ágában sem juthat el” — írja.

— A nagy felületű, 60—100 hektáros kertészeti ültetvények létesítését javasolta a helyi környezeti viszonyok figyelembevételével megválasztott fajok és fajták termesztésével.

— A termesztett fajták számának csökkentése mellett tört lándzsát: „Észszerű gazdasági elv nem az új fajták után hajhászó határozott irány nélküli kapkodás, amely lehet magán passzió, szatócskodás, szóval minden, csak piachódító, fenntartó és jelentős közgazdasági tényező nem, tisztán egy fajtát éppúgy nem ajánlhatunk mint sokat; hanem 3—4 fajtát.”

— A hazai értékes tájfajtákat felkarolta, és ha azt értékesnek tartotta a vizsgálatai kapcsán, úgy nagybani termesztésre ajánlotta.

Szőlőtermesztés

— A filoxéria-vész után rezistens szőlőalanyok vizsgálatával és szőlőoltási módszerekkel segítette a szőlőtermesztés rekonstrukcióját.

— A szőlőfajta kutatásban különösen a csemegefajták szelektálását a korai érésűek elterjesztését támogatta.

Zöldségtermesztés

— A bolgár zöldségtermesztési módszereket ismertette és bevezetését sürgette.

— Támogatta a zöldséghajtatást és a zöldségfogyasztási idény széthúzását.

Gyümölcsstermesztés

— A gyümölcsstermesztő tájak, termelési körzetek kijelölésével, az egyes körzetekben termesztendő fajok és fajták meghatározásával a tájstermesztés, a szakosodás alapjait rakta le.

— A gyümölcsfajta-ismeretnek, a pomológiának és fajtakutatásnak Bereczki Máté és Angyal Dezső voltak hazai úttörői. „A sok gyümölcs közül csakis az általánosan elterjedtek, vagyis az értékesek valók megismerésre, és érdemük szerint való méltatásra.” A fajtákat tárgyilagosan, kritikailag értékelte, amint ezt a Jonatán méltatása is mutatta a századfordulón. „Mint hogy a Jonatán piacainkon nagyon keresett és kedvelt alma, alig termesztendő olyan mennyiség, amely elfogadható áron ne értékesülne, ezért a fajta termesztése eléggé megokolt. Tekintve azonban fájának igényességét és azt, hogy gyümölcsei is meglehetősen sokat szenvednek, nagyon is megokolt, hogy mielőtt tömeges ültetésébe belemennénk, tapasztaljuk ki előbb hogy vidékünkön megtalálja-e tenyészfeltételeit és csak akkor, ha az eredmények kielégítőek, gondolhatunk annak tömeges ültetésére.”

— A magyar származású gyümölcsfajták leírását Rudinai Molnár István szerkesztésében az 1900. évi párizsi világkiállításra megjelent díszes kiadású „Magyar Pomológia” c. munkában Angyal Dezső készítette el.

Angyal Dezső közéleleti tevékenysége sokrétű volt. Az Országos Magyar Kertészeti Egyesület választmányi és tiszteletbeli tagja. A Kertészeti Egyesület szakosztályait ő szervezte meg. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesület Igazgatóválasztmányának tagja. A Magyar Természettudományi Társulatnak, a Magyar Rovartani Társulatnak, a Magyar Izrealita Kézmű és Földművelési Egyesületnek tagja. Számos tanfolyam, bemutató előadója, vizsgabizottság elnöke, hazai és külföldi kiállítás szervezője.

Angyal Dezső munkásságának elismerése, értékelése

Munkáját több kitüntetéssel többek között Sándor-renddel, tanácsosi, kertészeti főfelügyelői, gazdasági főtanácsosi címmel ismerték el, de a tanítványainak, munkatársainak a kertészek széles taborának, a dolgozóknak igazi megbecsülését, szeretetét értékelte a legtöbbre.

Angyal Dezső élete nagy történelmi korszakokat hidalt át. Munkájára a kor, melyben élt, a feudalizmus bomlásától a kapitalizmus kialakulásán át a szocializmus hajnaláig, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme, az első szocialista állam megalakulása a Szovjetunióban, a Tanácsköztársaság kikiáltása, a Horthy-féle ellenforradalom, a nagy társadalmi, gazdasági változások hatással voltak. Öt évtizedes aktív oktatásszervező, felsőfokú oktatási intézet alapító, kutató és termelésfejlesztő tevékenységét az Egyetemünk jogelődjének

történetén, a kutatás fejlődésén és a kertészeti termesztésén, valamint a tartósító ipar megalapozásán lemérhetjük.

Szakmai munkásságát *Rapaics* (1940) így méltatta: „Entz vezetése alatt kitűnő pomológus lett Angyal Dezsőből, aki nyomdokaiba léphetett, amikor 1876-ban nyugalomba vonult. Ekkor ugyan még egyelőre Molnár István vette át az iskola vezetését, de a lelke ettől kezdve Angyal Dezső volt. A Vincellérképezdét Kertészeti Tanintézetté szervezték. Az átszervezést lényegében Angyal Dezső végezte. Angyal a gyümölcsfajták megválogatásában új szempontokat követett. A Kertészeti Tanintézet fajtagyűjteményét nagyon gazdaggá tette, de a természetőknek csak a termesztési helyre való néhány fajtát ajánlotta. A helyszínen igyekezett megismerni a természetői viszonyokat. Sokat utazott, s elmondhatjuk, hogy az egész országot személyes tapasztalatai alapján ismerte. Ez lehetővé tette, hogy megoldja a magyar gyümölcsstermesztés korszerű kérdéseit. A megoldás — többek között a gyümölcsstermesztő körzetek kijelölésében nyilvánult meg”.

Gergely István Angyal Dezsőről így írt: „Tanított az OMGE által rendezett téli előadás-sorozatokon is. Évenként a Kertészeti Tanintézetben megismétlődő tanfolyamok rendezése is neki adta a legtöbb munkát. Közben élénk levelezést folytatott néhány külföldi és Magyarország minden nevesebb kertészeti és szőlészeti szakférfiával, akikhez nagy részben baráti kötelékek is fűzték. Ide kell számítanunk azokat az évenként százakra rúgó leveleket is, amelyekben a hozzá, vagy hivatalához fordulóknak pazar bőséggel (önzetlenül) nyújtott útbaigazítást és tanácsokat. Sokszor hangsúlyozta, hogy nemcsak udvariasság ez, hanem kötelesség is”.

Mohácsy Mátyás a Gyümölcsstermesztés kézikönyvében 1946-ban írja: „A gyümölcsfa egyik nagyszerű ápolója és a mai jövedelmi alapon létesített gyümölcsösök kezdeményezője volt Angyal Dezső, a nagy kertészeti szakember. Angyal Dezső, a mester egész élete megfeszített munkával telt el.”

Angyal Dezső munkásságának méltatásaiból a „mester” minősítést kell kiemelnünk, melyet elődeink közül csak Entz Ferenc, Angyal Dezső és Mohácsy Mátyás kapott meg tanítványaitól, utódaitól. A mester megszólítás megnevezés a szó igazi, nemes értelmében tiszteletet, nagy tudást, szorgalmat, lelkesedést, emberi nagyságot és elkötelezettséget jelentett a haladás, a szakma és népünk iránt.

Szabó Béla 81 éves nyugalmazott vasdiplomás egyetemi tanár, tanítványa és munkatársa — szerint Angyal Dezső valóban tanítómesterük volt, és rendelkezett mindazokkal a pozitív emberi tulajdonságokkal, melyek a nagy egyéniségekre jellemzők. Szabó Béla szóbeli közlése alapján elmondhatjuk, hogy előadásai a lassú beszéde ellenére nagy tudása, alapossága miatt magával ragadóak, élményszerűek voltak. Az elméleti előadások mellett még igazgatóként is a gyakorlati oktatást is személyesen ellenőrizte, és a metszésre, fajtaismeretre személyesen tanította hallgatóit. A hallgatói, munkatársai szerették,

ragaszkodtak hozzá és egy életre szóló emberi kapcsolat alakult ki közöttük. A szegény diákokat, akikből pedig abban az időben elég sok volt, anyagilag személyesen is támogatta, különösen az árvákat. A vizsgán igazságos, de ugyanakkor jószívű volt. Tanítványairól, munkatársairól körültekintően gondoskodott, családi légkört teremtett a tanintézetben. Nagy tudása, megfelelő erkölcsi, emberi tartással és szerénységgel párosult. Munkájában precíz volt, szerette és megkövetelte a rendet. Kedvessége átragadt tanítványaira és munkatársaira is, ami egy intézményben a jó munkahelyi alkotó légkör alapja.

Angyal Dezső születésének 125. évfordulójáról megemlékezve haladó hagyományainkat ápolva a Kertészeti Egyetem az oktatás, a kutatás, a kertészeti termesztés és tartósítás, a táj- és kertépítészet történetéről is megemlékeztünk. Elődeink egyetemünk, tudományterületünk ragyogó jelenét és a biztató holnapját alapozták meg, s mindezt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme és a felszabadulás után létrehozott szocialista termelési viszonyok bázisára építve fejleszthetjük tovább.

Egy-egy jubileum alkalmával nem azt kell hangsúlyozni, hogy nagy elődeinknek kik az örökösei, hanem azt, hogy a gazdag örökséggel az utódok hogyan sáfárkodnak, hogyan fejlesztik azt tovább a közösség, az ország, az emberiség javára.

A megemlékezések, jubileumi ünnepek azonban csak akkor adnak megfelelő segítséget a jelenhez és a jövőhöz, a fejlett szocialista társadalom építéséhez, ha nagy elődeink munkásságát szak- és tudományterületünk, intézményeink történetét a társadalmi, gazdasági, kulturális történeti folyamatba beépítve értékeljük, és így vonjuk le a hasznosítható következtetéseket.

*

Az előadás összeállításához nyújtott segítségért, szóbeli közlésekért, írásos dokumentumokért *Geday Gusztávnak* a Kertészeti Egyetem könyvtára igazgatójának, *Probockai Endre* és *Szabó Béla* kandidátusoknak mondok köszönetet.